

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Berggren, Bonzo: *Östervåla kyrka*. Kyrkorna i Västmanlands län. Västerås 1982
 Boström, Erik: *Medeltida kalkmålningar i Västmanlands län*. VFÅ 1984
 Hembygden. Minnesskrift 1926-1936
 Kilström Bengt Ingmar: *Östervåla kyrka*. Upplands kyrkor 119, Ärkestiftets stiftsråd. Uppsala 1966
 Landsarkivet Uppsala (LAU): Östervålas kyrkas handlingar
 Pressklipp: Västmanlands Läns Tidning (VLT), Sala Allehanda (SA)
 Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA): Restaureringsprogram, tillstånd m
 Riksarkivet (RA): Ritningar och skrivelser i Överintendentämbetets arkiv
 Västmanlands läns museum arkiv (VLM): Östervåla kyrka, Foton, handskrifter, handlingars
 Östervåla pastorsexpeditions arkiv (ÖKA): O1a, O1b, O1c
 Östervåla församlings arkiv, prästgården (ÖFA): Ämbetsberättelser samt övriga handlingar. Hylla 23

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1200-1300	Östervåla kyrka uppförs. ”Den vanliga uppfattningen är, att medeltidskyrkan i Östervåla, som utgör stommen och kärnan också i dagens kyrka, skulle ha byggts på 1300-talet. Emellertid föreliggande skäl, som gör det möjligt att datera kyrkan till 1200-talets mitt eller kort därefter.”	Kilström s 3
1428	”Till det högmedeltida långhuset, som hade takryttare, har mot medeltidens slut fogats sakristia i norr och vapenhus i söder. Den förstnämnda har genom urkunder kunnat dateras till åren före 1428. Denna har ett ursprungligt kryssvalv och på gavelröset rika tegelblindingar.”	Kilström s 3
1428-	”Det numera försvunna vapenhuset var också försett med vackra blindingar,” Dessa torde ha tillkommit efter 1428	Kilström s 3
ca 1525	Kalkmålningar kan ha tillkommit, liknande målningar i Valö, Hökhuvud m fl har daterats till 1525	Berggren s 332
1525	”Storklockan daterad”	ÖFA, Ä.NII:1 1953-59
1597-99	Murarna förstärks med ankarjärn och taket blir omtäckt	Kilström s 4
1652	Brand i kyrkan, inga skador	Kilström s 4.
1685	Johan Hadorph tecknar av kyrkan som vid denna tid är en rektangulär salskyrka med små, rundbågiga fönsteröppningar.	Kilström, s 3
1687-08-06	Blixtnedslag i takryttaren som förstördes helt, även taket skadades.	Kilström s 4.
1690	Tornresaren Staffan Nilsson Salemontano iordningställer en ny takryttare	Kilström s 4.
1693-1694	Kyrkan repareras	ULA, O:1

1711	Nya kyrkobänkar och orgelläktare till en kostnad av 600?	ULA, LI:2
1746	Blixtnedslag i takryttaren, små skador.	Kilström s 4.
1747	Nya åsknedslag endast smärre skador på tak.	Berggren, s 331
ca 1750	Olof Graus teckning av kyrkan visar större fönsteröppningar och högre takfall. Bogårdmuren har faltäckning och löper i en snäv omkrets kring kyrkan med en stiglucka mitt framför vapenhuset. Takryttaren från 1690 finns avbildad, liksom ett klocktorn väster om kyrkan.	Kilström, s 2-4 Jfr Grau och Hadorphs bilder
1778	Vägghendyl skänks av Olof Andersson i Bäcke	ÖKA, Ö-våla ka 1
1778	5000 spån inköptes från Gysinge	ULA, LI:6
1783	”Storklockan” gjuts om	ÖFA, Ä.NII:1 1953-59
1805	Tornet i väster byggs, efter ritning upprättad av Per Wilhelm Palmroth. Tornet avbildas med ljusa putsfasader och rött plåttak.	RA: ÖIÄ kyrkl byggn Ö76
1806	Tidpunkt då västtornet uppfördes och takryttaren nedmonterades	Kilström s 4.
1806-1807	Sockenbönderna levererar virke från häradets allmänning ”enligt Byggmästare Segerholms förslag till socken kyrkans etablerande”	LAU, O:1
1808	Förgyllda romerska siffror till kyrktornets alla 4 sidor införskaffades	LAU, LI:7
1814	Smide inköptes till tornet enligt räkning 12.7 för 105?	LAU, LI:7
-1816	”Dock har takryttaren icke tjänstgjort som klocktorn: särskild klockstapel fanns före tornbygget.”	Kilström s 4.
1816-17	Kyrkan ombyggdes (västtornet kan rentav ha uppförts vid denna ombyggnad, likaledes nedmonteringen av takryttaren) De medeltida valven bröts ned och kyrkan byggdes om helt och hållet i tidens stil och smak. Istället för de gamla tegelvalven erhöll kyrkan vid detta tillfälle ett tunnvalv av trä. Enligt fornforskaren Ihrfors blev hon en enformig lada.	Kilström s 4.
1816-17	Ev. lades nytt spåntak under denna period	VLM, Ö-kyrka
1823	Dörrarna till sakristina plåtbeläggs och målas	ULA, LI:7
1825	”Lillklockan” daterad	ÖFA, Ä.NII:1 1953-59
1826	Predikstol tillkommer, förfärdigad av konstnären Thoman	Kilström s 4.
1827	Orgelbyggare Strand får betalt för fordran 450?	ULA, LI:7
1829	Vid inventeringen meddelas att: ”man ännu saknar nytt altare, altarprydnad och Disk, dvs. altarring, samt att alla slags ornamenten så väl å Orgelverket, som andre ställen, och alt innanrede, utom predikstolen ännu är omålat.	Kilström s 4-5.
1829	Ett nytt orgelverk (utfört åren 1823-1825) placeras på den övre av de båda läktare som ännu finns kvar i kyrkan.	Kilström s 5.
1853	Protokoll upprättas vid besiktning av stora ringklockan. Klockan kärvar under kläppen och en gammal igenlödd spricka uppdragas.	ULA, KI:5
1872-1894	”Gamla kyrkogården” utvidgas österut Mur omgärdade troligtvis hela den kyrkogård som fanns 1872,	ÖKA: Lantmäteri-karta,

		1872, Plankarta 1894
1873	Upplåtelse av mark för kyrkogårdsutvidgning	ÖKA, Ö-våla k:g separata handlingar.
1873-74	Iordningställande av kyrkans inre. Altare och altarprydnader samt altarring kommer på plats. Ihrfors kommentar: ”...ingalunda förbättrar det kalla och döda intryck denna kyrka ger...”	Kilström s 5-6.
1879	”Storklockan” gjuts om	ÖFA, Ä.NII:1 1953-59
1884	Predikstolen renoveras	ÖFA, Ä. NII:1 1902
1888	Innerdörrar insatta vid kyrkans västra utgång	ÖFA, Ä. NII:1 1895
1894	Kyrkans tornkupol belades med kopparplåt. Lanternan reparerad. Kyrkogångarna belades med grus och kyrkogården dränerades med 3 täckdiken.	ÖFA, Ä. NII:1 1895
1896	Tornur inköptes. Fönstren ommålades både ut och invändigt. En värmeugn installeras o 2 rörledningar i tegel uppförs.	ÖFA, Ä. NII:1 1895
1902	Vid denna renovering avlägsnades den gamla slutna bänkinredningen av 1700-tals typ, öppna bänkar infördes. Vidare inlades trägolv i koret, varigenom ett antal gravhällar övertäcktes. I långhuset lades cementgolv överdraget med trä. Det målade korfönstret tillkom . Tornets nederdel omgjordes till vapenhus, detta hade förut varit försett med bänkar.	Kilström s 6.
1911	Nytt yttertak. ”Därjämte har nytt yttertak af o.k. eternit siste år blifvit pålagdt”	ÖFA, Ä. NII:1 1907
1915	Kyrkan har 2 Gurney-ugnar	ÖFA, Ä. NII:1 1907
1927	Nytt orgelverk anskaffas. Spelbordet till den nya orgeln placerades på nedre läktaren. Den gamla orgelns fasad på övre läktaren behölls och själva orgelverket från 1825 skulle, skilt från fasaden, placeras bakom det nya verket.	Kilström s 6.
1929	Ny prästgård med brandsäkert arkivrum uppförs	ÖFA, Ä. NII:1 1934-40
1931	Installation av lågtrycksångsvärmeledning. En äldre öppen spis i sakristian revs.	Kilström s 6.
1932	Yttre renovering av kyrkan företogs.	Kilström s 10.
1933	Upplåtelse av mark för kyrkogårdsutvidgning med villkor betr dränering och gruspåfyllnad	ÖKA, Ö-våla k:g separata handlingar.
1934	Ny orgel skänks av Åkerman o Lunds orgelfabrik.	ÖFA, Ä. NII:1 1934-40
1937	Kyrkogården utvidgas med en ”södra del”. Mindre altarkrusifix uppsatt. Utvändig restaurering	ÖFA, Ä.NII:1 1953-59 1937-63 1934-40
1939	Ytterväggarna behandlades	ÖFA, Ä. NII:1

1941	”Södra kyrkogården” tas i bruk	
1948	4-delad grantiplan beställs	ÖFA, OIa:1
1949	Dopfont invigs	ÖFA, Ä. NII:1 1947-52
1951	Byggnadstillstånd för bevattningsanläggning på kyrkogården	ÖKA, Ö-våla ka 1
1951	Bårhus uppförs med 5 kylutrymmen och samlingsrum.	ÖFA, Ä.NII:1 1953-59
1952	Ritning till vattenpost på kyrkogården	ÖKA: O 1a
1952	Restaurering och återställande av det gamla orgelverket från P.Z Strand med 30 stämmor. Åkerman o Lund orgeln såldes till Östervåla missionsförsamling. Sakristian erhöll nytt textilskåp	Kilström s 6. ÖFA, Ä. NII:1 1947-52
1952-53	Stor restaurering av kyrkan, denna gick i återställandets tecken. Medeltida målningar hittades på väggarna vilka nu framtogs och konserverades. Vidare kunde man framtoga och som nischer återställa två av medeltidskyrkans fönster, en ingång till sakristievinden samt portalen till sakristian. Väggarna omputsades och behandlades med stålborste I koret och gångarna lades tegelgolv och ett flertal av de gamla gravhällarna placerades in i korgolvet. Sluten bänkinredning infördes på nytt. (Den tidigare borttagna fick stå modell). Fönstren försågs med ytterglas av blyinfattade, smårutiga antikglas. Ytterporten fick en mönstrad ekbeklädnad och innerdörrarna höjdes samt utformades i gustaviansk stil. Den övre läktaren minskades till sinhalva storlek så att nedre läktaren blev frilagd. Läktaren fick en trappuppgång inifrån kyrkorummet. Interiören målades med empiristilens kulörsättning. Arkitekt för restaureringen var Erik Fant, Målning och konservering, Sven Carlsson, som kontrollant tjänstgjorde landsantikvarie Nils Sundqvist. Elvärme infördes. Predikstolen renoverades. Väggbänkar med rörvärme (eternitskydd mellan sits och kamrör). Omkittning av korfönster.	Kilström s 6. ÖFA, OIa:7
1953-05-17	Kyrkan återinvigs av ärkebiskop Yngve Brilioth	Kilström s 8. ÖFA,OIa:7
1965	Brandsyn. Dagsljusstyrd belysning införs bakom tornuret. Uret har transparent urtavla som upplyses inifrån. Fasadbelysning införs	ÖKA, Ö-våla ka 1
1968	Klämtslagverk m elmotor för klockringning installeras. Ny kläpp till stora kyrkklockan	ÖKA, Ö-våla ka 1
1968-70	Mark köpes för ytterligare utvidgning av kyrkogården. Dräneringsförslag görs efter geoteknisk undersökning	ÖKA, Ö-våla ka 1
1969-70	Kyrkan renoveras. Takets eternitplattor målas med dåligt resultat. Toalett installeras. (Det verkar finnas en äldre wc installation) Fris av tvättat grus läggs runt kyrkan. Kalkning av torn och väggar. Södra portens betongplan rivs och ger plats åt en granitplan. Sockeln putsas i varmvit nyans. Träbjälkar ovan södra porten befins rötskadade och byts ut till tegelbjälkar. Putsning med s.k. restaureringskalk utförs av fasad efter att sprickor armerats med ”SARE-matta” och borttagning av ytskiktet skett med sandblästring.	ÖFA, Ä.NII:1 1963-80 2. OIa:8

1969-70	Sockeln runt kyrkan utstockas med vitcement. Inskriptionsstenen ovan västra porten konserveras. Plåtbeslagen i södra portens överdel borttages. Stålstag i fasaden samt fönsterbläck svartmålas. Ilagningar i fasad med K-bruk ”Tomurex C. Kyrkogårdsmuren som anslöt till kyrkoväggen obbyggdes så att det blev ett mellanrum mellan vägg och mur. Källarnedgångens träluckor förses med kopparplåt	VLM, Ö-kyrka
1970-1971	Kyrkogården utvidgas österut. ”Östra kyrkogården” invigs 1971.	ÖKA: O 1a:12 entreprenad- kontrakt
1971	Ekonomibyggnad uppförs utanför kyrkogårdsmuren.	ÖFA, Ä.NII:1 1963-80
1973	Ny kyrkogård anläggs	ÖKA, Årsredov. 1973
1977	Högspänningsanläggning utgår och ersätts med 380 v. Nytt automatskåp för klockringning o dörröppnare är installerat	ÖKA, Ö-våla ka 1
1978	Handlingar för restaurering av tak utförs av Bjerkings ing. byrå	ÖKA, Ö-våla ka 1
1978	Kyrkans elanläggning rustas upp	ÖFA, Ä.NII:1 1963-80
1978	Tätninglistor monteras på fönstren	ÖKA, Ö-våla ka 1
1978	Ritningar görs för avloppsledningar för dagvattenavrinning	VLM, Ö-kyrka
1978-1986	Restaurering i etapper av Gamla och Södra kyrkogården. På Gamla kyrkogårdens nyare (östra) delar sker omläggning av sandgravar till gräsgravar med rygghäckar mellan raderna. Gravhäckar liksom vissa grusgångar borttages medan en gravrabatt intill var gravvård anläggs. Gravvårdar dubbas. Gamla träd i dåligt skick borttages och ersätts med ek. Omläggning av kyrkogårdsmur.	ÖKA: Planer och beskrivningar, anbud från entreprenörer, besiktningssprotokoll
1980	Konservering av träskulpturer. Införskaffande av värdeskåp model VF/120-900	ÖKA, Ö-våla ka 1
1980	Kyrkan får ny takisolering Värmeisolering i långhusets östra del, rensugning från spån i västra delen. Isolering över sakrestievalvet samt taket i tornrummet utförs	ÖFA, Ä.NII:1 1963-80 ÖKA, Ö-våla ka 1
1982	Kororgeln får ny 5:e stämma	ÖKA, Ö-våla ka 1
1983	4 stenstolpar i anslutning till kyrkans ingång påköres och skadas	ÖKA, Ö-våla k:g
1984	Stenmursarbeten utförs	ÖKA, Ö-våla k:g Separata handlingar
1985	Rengöring o konservatorsarbeten utförda på kalkmålningarna i kor, södra väggen, fönsternischer samt under läktaren.	ÖKA, Ö-våla ka 1
1987	Beslut om att 2 delat skyddsräcke i smide, utförande enligt befintligt plus målning och montering ska utföras på läktaren. Reparation av läktarorgelns mekanik.	ÖKA, Ö-våla ka 1
1989-90	Kyrkogården utvidgas	ÖFA, OIa:8
1990-1991	Kyrkogårdsutvidgning, "Nya kyrkogården" anläggs.	ÖKA Relationsritning 1991-12-06

1990	Omtalas att lanterninens fönster är utbytta nyligen ?? Dessa är nu rötskadade.	ÖKA, Ö-våla k:g
1990-91	Ankarslut o järn målas i fasadfärg. Tornluckor tjärstrykes. Takstolarna förstärks Kyrkans eternittak rivs. Lanterninen målas med alkydoljefärg. Byte görs av rötskadad takpanel. Taklucka tillkom på norra takfallet. V-rits gjordes i fasaden för att markera var de ålderdomliga fönstren suttit. Ny taktäckning med "Plastisol" plåt utfördes.	VLM, Ö-kyrka
1992	Renovering yttre fasad	ÖKA, Årsredov. 1992
1992	Förslag om igensättning av rundfönstren från torn till kyrkosal med plattor	VLM, Ö-kyrka
1993	Slutbesiktning av markentreprenaden på den nya kyrkogården	ÖKA, Ö-våla k:g
1995	Rengörning av kyrkans inre	ÖKA, Årsredov. 2001
1997	Den år 1971 byggda ekonomibyggnaden som beslutats rivs inreds till museum. En ny ekonomibyggnad uppförs utanför kyrkogårdsmuren.	VLM, Ö-kyrka
1998	Målning av portar	ÖKA, Årsredov. 2001
1999	Förslag till minneslund	ÖKA: Bygglov 1999-08-12
2001	Takrenovering	ÖKA, Årsredov. 2001

3.3 Ritningsförteckning

Ritningsförteckning för Östervåla kyrka

År	Syfte med ritning, ev upphovsman	Originalen i
1805	Dessein till tornbyggnad, daterad 16/8 1805.	Riksarkivet
1805	Ritning till torn, av Per Wilhelm Palmroth dat 5/6 1805. 1 blad	Riksarkivet
1806	Ritning till torn, dateringen osäker. 1 blad	Riksarkivet
18??	Ritning till torn, plan. 1 blad	Riksarkivet
1815	Reparation, plan och fasad, av Jonas Ålström dat 14/3 1815. 1 blad	Riksarkivet
1815	Reparation, plan och fasad, av Anders Segerholm dat 14/7 1815. 1 blad	Riksarkivet
1823	Ritning till orgelverk och predikstol, av C G Blom Cson dat 22/1 1823. 2 blad.	ATA

1926	Uppmätning av orgelläktare, av Fr Wetterquist dat /6 1926. 1/2 blad	ATA
1927	Förslag till förändring av orgelläktare, av Fr Wetterquist. 29/3 1927, 1 1/2 blad.	ATA
1927	Förslag till innanfönster, av Fr Wetterquist 26/8 1927. 1 blad	ATA
1931	Förslag till värmeanordning, daterad 7/8 1931. 1 blad 29/3 1927	ATA
1934	Ritning till kyrkogårdsutvidgning, av Magnus Dahlander 10/4 1934	ATA
1934	Stenmur vid kyrkan, av K Andersson 31/3 1937. 1/4 blad	ATA
1939	Elinstallation, änding av bänkar, av E Lundquist 21/2 1939. 1 blad	ATA
1948	Uppmättningsritning, av Erik Fant /9 1948. 2 blad	ATA
1948	Uppmätning, plan, av Erik Fant. Osäker datering. 1 blad	ATA
1949	Förslag till dopfunt, av Erik Fant 9/3 1949. 1/4 blad	ATA
1949	Förslag till restaurering, av Erik Fant 23/11 1949. 1 blad	ATA
1949	Förslag el- och värmeinstallationer, av Älvkarleby kraftverk. 2 blad	ATA
1951	Förslag till restaurering, planer, längdsektion, av Erik Fant. 27/12 1951, 2 blad	ATA
1951	Förslag till bårhus; situationsplan, exteriör- och interiörskisser, planer, fasader, sektion, dörrar, av S A Söderholm 27/2 1951. 7 blad	ATA
1951	Förslag till kylanläggning i bårhuset, av Kyltekniska byrån A Börjesson 27/2 1951. 1 blad	ATA
1952	Rekonstruktion av den medeltida kyrkan, av N Sundquist. /7 1952. 2 blad	ATA
1952	Förslag till restaurering, av Erik Fant 22/10 1952. 2 blad.	ATA